

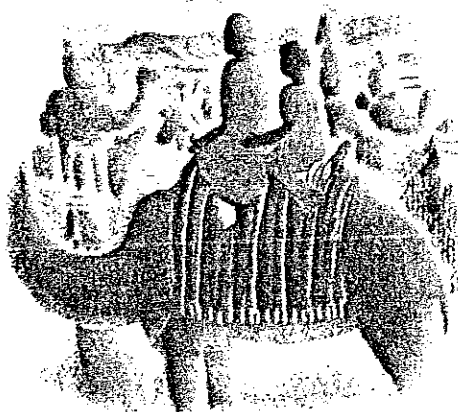
בעקבות פֶּאטְמָה

הדיל נאשף

תרגם מערבית: יהודה שנהב-שהרבני

פֶּאטְמָה טיפסה במיומנות על דבשת הגמל שהוֹבֵרֵךְ על הקרקע והתיישבה על האוכף הרקום. אחיה ג'אֵבֶר טיפס והתיישב מאחוריה. הגמל כרע ופֶּאטְמָה ניצלה את ההזדמנות כדי להעיף מבט עצוב במקום השומם. אפילו בית אחד לא נותר על תלֹו, וגם לא עץ, נחל או אבנים. היא ראתה עשרות גברים שהטעינו בתכונה רבה משאות על דבשות הגמלים. הנשים ארזו חבילות בגדלים מגדלים שונים והגברים הירדו וקשרו אותן בחבלים, כדי שלא יישמטו במהלך המסע. המקום שבימים עברו היה סוּאן ושוקק חיים, גדוש באוהלים, נראה עתה כמו אוקיינוס אינסופי של חול מדברי לוהט.

כשמנהיג השיירה, אבי־אבִיָה, הכריז על מועד התזונה, התרומם הגמל מרצו. ג'אֵבֶר הירד את אחיותו במותניה של פֶּאטְמָה והשעין את ראשו על גבה. הוא רצה להמשיך לישון. הוא היה רק ילד קטן, ולא הבין מדוע העירה אותו אמו משנתו מוקדם כל כך בבוקר והורתה לו לטפס על הגמל, בעקבות אחותו.

המרדאן המבורד. אמר, מעיין המים הזך הית' ועשבי המרעץ יבש; כבר לא היה אוכל לצאן ולקצק, ואימת הרעב רחפה מעל כל בני השבט. אבל פאטמה חשבה בינה לבין עצמה: מה כבר היה קורה אילו חזכה עוד יום או יומיים?

כשהשיירה עצרה פשיטה העיפות בגופה של פאטמה. היא ירדה מגב הגמל, אך לא הצליחה לצעוד אפילו צעד אחד קדימה. היא צנחה על הארמה ולא נעה. הגברים החלו להאכיל את הגמלים ולפרוק את המשא מעל גבם. הנשים, לעומת זאת, עסקו בהכנת הארוחה השוכרת את הצום. פאטמה התרוממה ממקומה כדי לעזור לאביה, אך הוא גער בה ושילח אותה לאגף הנשים. פאטמה חששה שהזרזים הקשה הזה לא יגמור לעולם, אבל חשה הקלה כששמעה את קול המרדאן עבר אלסמיע, שקרא לתפילת ערבית.

פניהם של הילדים צהלו והם רצו אל האוכל כשהם צועקים בשמחה: "כל הצמים, הגיע הזמן לשבור את הצום! לשבור את הצום!" פאטמה לגמה בוס מים והסתפקה בתמר אחד להשביע את רעבונה. לא חלפו רגעים אחדים והמקום התמלא חיים. אוהלים וקמנו, הגברים חגו מסביב לאש הבוערת, שרתו קפה ופטפוטו, בעד הנשים עוסקות בהכנת קמרידן, מאכל מפרדות מיוכשים. פאטמה התגובה מאוהל הנשים החוצה והלכה להפש את סבה. אחיה ג'אפ'רן בעקבותיה. היא מצאה את סבה הרחק מאוהל, פורש על הארץ שטיח מעור עזים, אוחז ביד את כלי המימרים שלו ומנגן לחן עצוב.

היא התגישה בסמוך אליו, הקשיבה ללחן והתבוננה כמוהו בכיפת השמים. אחד כך שאלה אותו: "סבא, איך אתה יודע את הדרך כלי ללכת לאיבוד במדבר והחל העצום הזה?" הסב התבסס חייך. הוא טפח בכוח על כתפה של נכדתו וענה לה: "אין צורך בחוכמה מיוחדת. צריך לפתוח את הלב לאור השמים. אור השמים פותח לי את הדרך."

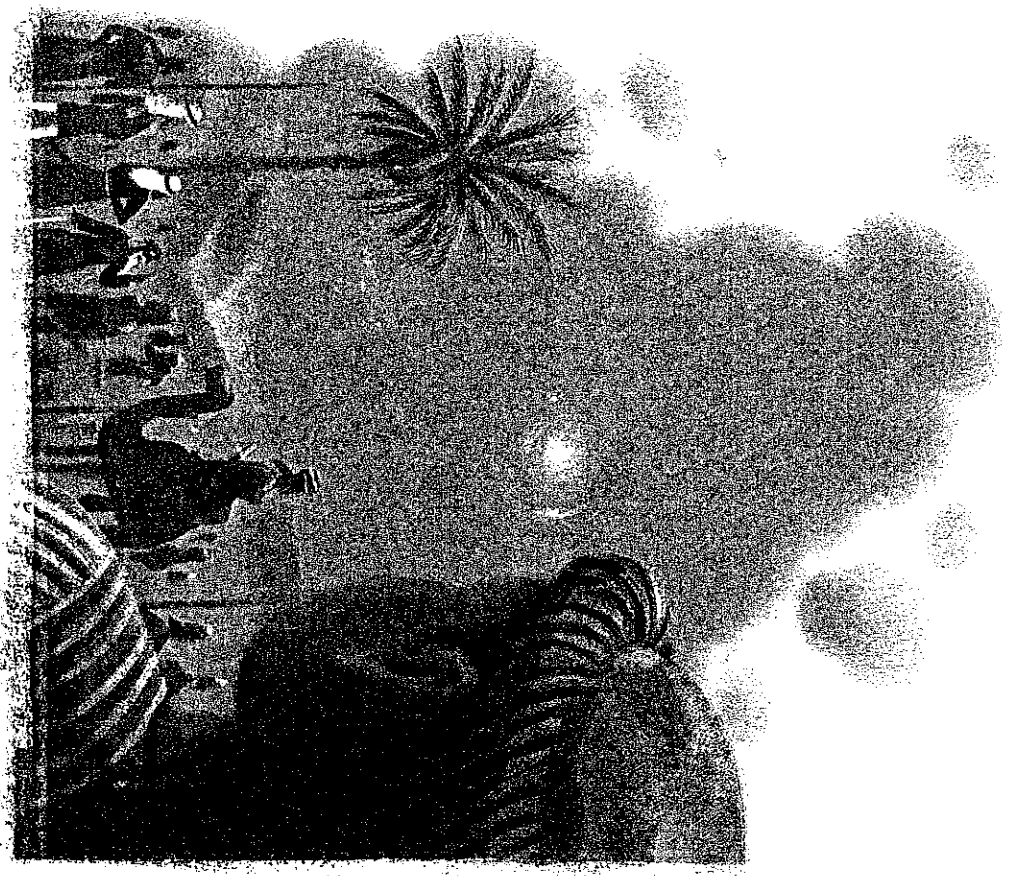
"אך אתה פותח את לבך לאור השמים, יא סבא?"
 "הלבבות הטהורים נפתחים מעצמם, יא פאטמה."
 פאטמה לא הבינה מה הסביר לה סבה על האור והלבבות הטהורים. היא התפללה, לבה החל לרפוק בעוצמה ותחושה מזוהה של המימות הקרה אותה,

השמש זרחה מאחורי האופק והשיירה המשיכה בדרך. השמש היממה את הארמה עוד ועוד, עד שבשעות הצהריים בערה כאש יוקדת. פאטמה שלחה את ידה אל נאר המים המלא והושיטה אותו לאחיה הקטן, אבל ג'אפ'רן דחה אותה וסירב לשנות. אולי רצה להראות לאחותו שהוא בוגר כמוה. שגם הוא צם ראסור לו לשותות, כמו כל האנשים שצמים בהודש תרמדאן. ואולם ג'אפ'רן החזיק מעמד רק דקות אחדות, ואחריו נכנע לצמאנו. הוא תופה על כתף אחותו באגרופו הזעיר וביקש ממנה את נאד המים. אחד כך שחה ושחה עד שהירדה את צימאנו, וכשהחזיר לפאטמה את הנאד הביטח לה שבים המחרת יצום.

הגמל של פאטמה החל לרשד תחת שמש הצהריים הקופחת. רגליו של הגמל שקעו בחול הירד. הוא לא נאנח ולא גנח. פאטמה נהנתה מנפלי החול הקטנים שפזרו פרסותיו בכל פעם שהרים את רגלו באוויר. היא צחקה מעומק לבה ודמינה את עצמה עם דבשת על גבה, כמו הגמל. היא אמרה לעצמה: אני גיבנת עם רפשי? מצדדיק, אבל לא נרדא. אילו הייתה לי רפשת לא היה מעיק עלי היעב הנרדא הזה.

אמה של פאטמה, שישבה על גב הגמל מוננת מן השמש בתוך מתקן רמרי אפריין, הסיטה מעט את הווילון ושלחה לעברה תנועה יד גוערת. פאטמה הבינה הישב את משמעות התנועה והתעלמה ממנה. הרי היא בחרה לנהוג את הגמל בעצמה, כמו הגברים. חלפו שעות אחדות ומיגעות, ושיירת הגמלים המשיכה בדרך בהנהגתו של סבה. פאטמה כמו כל בני השבט, גברים ונשים כאחד, חלקה לו כבוד גדול, אולם היא לא הצליחה להבין מדוע התעקש לצאת למסע דווקא בימים הראשונים של חודש

באילו קט טבה ועסף אותה בדרך בורחנותו.

לאחר יום המסע המפרך נפלה על כולם חרדה עמוקה. רק האש נותרה ערה וריקדה לקצב רוחות המדבר. אחרי כך חתך את שתיקת המדבר קול הפגיון, אשר קרא בליווי תפוף על תוף: "עורר הנמלים, אחד האלהים". הפגיון שוטט בין האוהלים, ואחרי השתכחה קבוצת ילדים קטנים שהחזיקו פנסים צבעוניים וקראו בעקבותיו: "עורר הנמלים, אחד האלהים". פאטמה התעוררה משנתה בכבוד. היא שתתה כוס תה, אכלה רכב מתיקה ושקעה שוב בשינה עמוקה.

שלשה ימים תמימים התמידה השיירה בדרך והגמלים רששו באיטיות בחול המדבר. ביום הרביעי התעוררה פאטמה משנתה מבושת, לקול צעקות שקטעו את מיתרי השתיקה. הגמלים נעצרו וגברי השבט ירדו ושלפו את תרבותיהם. מולם התקדמה חבורת גברים ורים שנראו כעוסים, בתוכות שלופות. הצעקות הגברו ואיתן צחצוחי החרבות והחזרי הגמלים. בין שני הצדדים פרץ קרב חסר מעצורים. באויר נשמעו צרחות הנשים שעמדו חסרות אונים מול המטל שהתרחש לנגד עיניהן. לפתע צנח אחד הגברים על האדמה מלייל ומדמם, אך איש לא הפנה אליו את ראשו. פאטמה השתוממה למראה עיניה. היא נחרדה למראה השנאה והשינה שניכרו בפנים. כמוהו חלפה התהיה: מה מקור כל האלימות הזאת? מדוע ליכתיהם של בני אנוש הופכים אכזריים ופראיים כל כך? הצדדים הלוחמים שקעו בענן של חל. מהומה גדולה שרדה, וכתוכה צרחות, קללות, קרש חרבות וקללות נשים וילדים. לדע ראתה פאטמה לנגד עיניה רק פקעת חול צהובה, מתגלגלת כמו כדור שהמדבר בוטט לכל עבר.

אחר כך התרחש החר המור. בתוך כל המהומה הצליחה פאטמה להבחין בפניו של סבה, המדבר אל חבורת הגברים שהתקבצה סביבו. הוא תקע את תופו באדמה, וכשהוא מפורק מנשקו אמר להם: "הצום הוא המגן. אם יום צום הוא זה, איש לא יעט ולא יתכחש לו. גם אם יסילו עליך קללה או מוות, עליך לומר: אני צם." הגברים נעצו במקומם, והסב המשיך בדבריו בשלווה וברוגע. פאטמה לא שמעה את כל מה שאמר, אבל לקח אחד הגיע לאוזנה: "גברים, עלינו לטוה את ליבותינו עד שיתחדר אליהם האור."

הסב שם פֶּקֶמֶץ אל ואוהל. כמה מן הגברים אכלו את סעודת א־סחור, והיא שמעה אותו אומר להם: "אכלו אכלו, ארוחת א־סחור מביאה ברכה". פֶּאטְמָה המשיכה בדרךה אל אוהלה, ובראשה הודדו מילות סבה: הלבבות הטהורים נפתחים לאור השמים.

מתצית מחורש הרמדאן כבר חלפה, והם התמידו במסע המדברי. רק כאשר הצליחה פֶּאטְמָה לצום במשך יום שלם ולהגביר על קשיי הרע והצמא, הבינה את משמעות הלקח שרדש לה סבה. הצום וסיוור הלבבות אינם מוזיקה ורק לאכילה ושהייה. הריח מישְׁנֶרֶת כאשר היא מתגברת גם על הקשיים האחרים. באותו ערב שכבה פֶּאטְמָה שְׁרֻדָּה מול האוהל והתבוננה בשמים, לאחר שסירבה להתכנס ולשבת עם הנשים בתוכו. לפתע שמעה את אמה קוראת לאחיה ג'אפֶר ומתפשט אותו מטביח לאוהל. פֶּאטְמָה התנדבה להפש אותו ליד אוהל הגברים, אך מאמציה העלו חרס. ג'אפֶר נעלם. התברר שהוא יצא בעקבות אביו, סבו וחבורה של גברים שיצאו לחפש מים ושטוי מרעה חדשים. אמה נתקפה חרדה. היא פרצה בבכי ונשים נוספות הצטרפו אליה. היא תחילה וחללה להלוש את שערה, ואז ראתה את פֶּאטְמָה פורצת החוצה אל מול הרוח וצללמת במעבה החשכה של המדבר.

כאשר חזרו הגברים למאהל שמע האב מה קרה ורעמו נטרפה עליה. הוא איים והחל לצעוד בעקבות בתו פֶּאטְמָה, אבל נעצר וסב לאחור כששמע בתדהמה את אביו, הסב, שהודה לו: "המתן, יא בני. פֶּאטְמָה תשוב".

"אבל הדרך חשוכה," אמר האב.

"לִפְה יאיר לִה את דרכי," השיב הסב בכוחה.

לא חלף רגע, והנה נראתה פֶּאטְמָה מרחוק, ואחיה הקטן צועד בעקבותיה. היא פסעה לעבר אמה, אשר תפסה את ג'אפֶר בימינה וכשמאלה משכה את אותנה של פֶּאטְמָה.

בלילת אלקדר, הלילה שבו הוריד אלה את הקוראן, המתחיל את השליש האחרון של חודש הרמדאן, התמסרו כולם להפילה: גברים, נשים וילדים. הם קראו מן הקוראן הקודש והרימו את זרועותיהם לשמים בתפילה ובתחנון. אולם

כעבור רגעים אחרים החזירו הגברים את התַּרְכִּיט לנְצִינָה ולחצו בחום איש את יד ירכו. סערת החול נרגעה והאוויר הצטֶּלֶל. שוב מילא האויר את המקום. את הגבר הפצוע הרימו והניחו על גב הגמל, לאחר שהובשו את פצעיו.

אחר כך עלו הגברים חזרים על גמליהם ונעלמו אל תוך המדבר, כאילו בלעה אותם האדמה. פֶּאטְמָה המשיכה להתבונן בסבה בהעוצה. אחר כך התקדמה ולחשה משהו באוונו. הסב חיך, והיא קפצה משמחה כשהורשה לה לרכב לצדו על גמלה, בעת שיתחג את השֶׁבֶט. היא היטיבה את ישיבתה על אפֶּף הגמל ורכבה בראש השבט לצד סבה בקומה זקופה, בידי פִּוֶּשֶׁתה ובקֶצֶב קבוע. כאילו ידעה את הדרך בתחושת לב. עיניו של סבה עקבו אחריה בהשתאות.

באותו יום, אחרי סעודת שבידת הצום, המתינה פֶּאטְמָה לסבה שהתפלל את תפילת אלְנֻאֵוִיִּת של הרמדאן. בסיקמה ניגשה אליה, נושאת מגש מממתקי הרמדאן. סבה ישב כרוגל, צפה בשמים ורקלם פסוקים מן הקוראן שזכר בעל פה. "התרננו יא פֶּאטְמָה. זו הודבה הגדולה, זה כוכב הצפון וזו היא דרכנו."

הסב השתעשע עם נכדתו ער אמצע הלילה, ער שושמע קול התוף של הקָרָה וקריאותיו: "עוֹדֵד, תִּנְמִים, אחוה האלהים!"

כשהפציע השחר השיירה לא יצאה לדרכה. במקום זאת נראה אביה של פֶּאטְמָה רץ לעבר האוהל ואיתו חבורה של גברים. אחר כך שמעה פֶּאטְמָה צרחה שפילחה את השמים. ג'אָבֶר הקדים את כולם ורץ לספר לה שהסב עצם את עיניו לנצח. מנהיג השבט החזיר את נשמתו לבורא. אָבֶל כבר עטף את הכול, מקטן ועד גדול. אולם על בני השבט היה להמשיך במסעם. הגברים קברו את האיש טהור-הלב וכיסו את גופתו ברגבים. אחר כך עמדו נבוכים: איך ישלימו את המסע? מי ינהיג את השבט ויביא אותו לחוף מבטחים?

פֶּאטְמָה ניצבה בסמוך לקבר סבה, לצד נַאָקָה. רמעה לא זלגה מעיניה, כמו שדמעו כל הנשים, ואפילו חלק מן הגברים, וכיניהם אביה. הנַאָקָה מיאנה לזוז ובכתה במשך שלושה ימים תמימים ליד הקבר. בלילה השלישי ביקר הסב את פֶּאטְמָה בחלומה. היא ראתה אותו חג בשמים, קוטף את הכוכבים ואוסף אותם בקצה גלימתו. אחר כך נפנה לעברה בחיוך רחב וטפטף כוכבים על לבה. עם שחר היו כל הגמלים מוכנים ליציאה לדרך, והמשאות הכבדים על גבם. הגברים עמדו משתוממים ולא הבינו את פשר הדבר.

בתוך כל המבוכה הזו התרוממה הנַאָקָה ממקומה והחלה לצעוד לעבר פֶּאטְמָה, עד שכרעה לרגליה. פֶּאטְמָה טיפסה על דבשתה, היטיבה את המושב על האוכף והובילה את השיירה בקומה זקופה, ביד בוטחת ובקצב קבוע, כאילו ידעה את הדרך בתחושת לב. היא שיננה את דברי סבה: זו הדוכה הגדולה, זה כוכב הצפון וזו היא דרכנו. בבוקר עיד אלפטר השמח הגיע השבט למבואות נווה מדבר. מרחוק הבחינו בעצים, בדקלי תמרים עמוסים פרי.